

ตาเมื่อนม พรหมแดน ในมิติทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และการเมืองระหว่างประเทศ*

TA MUEN THOM SANCTUARY AND THE BORDER: GEOGRAPHICAL, HISTORICAL, AND INTERNATIONAL POLITICAL DIMENSIONS

พระมหาภาณุวิชญ์ ภาณุวิชชโย นามบุตตี¹, พระครูสังฆรักษ์ ยศวีร์ ปมุตโต²
และพระสุชาติ ผึ้งผาย อากสโร³

Phramaha Phanuvich Phanuvichayo¹, Phrakhrusangharak Yodsawi Pamoottor² and Phra Suchat Phuengphai³

¹⁻³คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา

¹⁻³Faculty of Social Sciences, MahamakutBuddhist University, Salaya, Thailand

Corresponding Author's Email: Phanuvich.num@mbu.ac.th

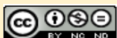
วันที่รับบทความ : 24 กรกฎาคม 2568; วันที่แก้ไขบทความ 30 กรกฎาคม 2568; วันที่ตอบรับบทความ : 1 สิงหาคม 2568

Received 24 July 2025; Revised 30 July 2025; Accepted 1 August 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีจุดประสงค์เพื่อสำรวจและวิเคราะห์ปราสาทตาเมื่อนมในฐานะพื้นที่พรหมแดนที่มีความสำคัญทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และการเมืองระหว่างประเทศ โดยเน้นทำความเข้าใจถึงความท้าทายและโอกาสในการจัดการพื้นที่พิพาทนี้ ปราสาทตั้งอยู่บนแนวสันปันน้ำของเทือกเขาพนมดงรัก ซึ่งเป็นพรหมแดนธรรมชาติระหว่างไทยและกัมพูชา ทำให้มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์มาตั้งแต่สมัยโบราณในฐานะจุดเชื่อมต่อเส้นทางการค้าและศาสนาที่สร้างขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 อย่างไรก็ตาม ความไม่ชัดเจนของสนธิสัญญาและแผนที่ยุคอาณานิคมได้นำไปสู่ความขัดแย้งด้านเขตแดนที่ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อ

Citation:

* พระมหาภาณุวิชญ์ ภาณุวิชชโย นามบุตตี, พระครูสังฆรักษ์ ยศวีร์ ปมุตโต และพระสุชาติ ผึ้งผาย อากสโร. (2568). ตาเมื่อนม พรหมแดน ในมิติทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์และการเมืองระหว่างประเทศ.

วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 3(5), 609-630.

Phramaha Phanuvich Phanuvichayo, Phrakhrusangharak Yodsawi Pamoottor and Phra Suchat Phuengphai.

(2025). Ta Muen Thom Sanctuary And The Border: Geographical, Historical, And International Political Dimensions. Modern Academic Development And Promotion Journal, 3(5), 609-630.;

DOI: <https://doi.org/10.>

<https://so12.tci-thaijo.org/index.php/MADPIADP/>

ความสัมพันธ์ทวิภาคี ทั้งในระดับการทูต เศรษฐกิจ และสังคม การแก้ไขปัญหาจำเป็นต้องอาศัยแนวทางการบริหารจัดการที่ครอบคลุม ซึ่งรวมถึงการเจรจาทางการทูต การปักปันเขตแดนที่ชัดเจน หรือการกำหนดพื้นที่ร่วม ตลอดจนบทบาทขององค์กรระหว่างประเทศในการเป็นคนกลางและผู้สนับสนุน เพื่อเปลี่ยนผ่านพื้นที่แห่งความขัดแย้งไปสู่พื้นที่แห่งความร่วมมือ และสันติภาพอย่างยั่งยืนในภูมิภาค

คำสำคัญ ปราสาทตาเมือนธม, พรมแดน, ความขัดแย้ง

Abstract

This academic article aims to explore and analyze Ta Muen Thom Sanctuary as a border area of significant geographical, historical, and international political importance, focusing on understanding the challenges and opportunities in managing this disputed territory. The sanctuary is situated on the watershed of the Dongrak Mountains, a natural border between Thailand and Cambodia, granting it strategic importance since ancient times as a nexus for trade and religious routes built during the reign of King Jayavarman VII. However, the ambiguity of colonial-era treaties and maps has led to a protracted border conflict with significant impacts on bilateral relations at diplomatic, economic, and social levels. Resolving this issue necessitates comprehensive management approaches, including diplomatic negotiations, clear border demarcation or joint area designation, and the crucial role of international organizations as mediators and facilitators, to sustainably transform this area from conflict to cooperation and peace in the region.

Keywords: Ta Muen Thom Sanctuary, Border, Conflict

บทนำ

ปราสาทตาเมือนธม ในมิติแห่งพรมแดนที่ซับซ้อน ปราสาทตาเมือนธม หนึ่งในกลุ่มปราสาทตาเมือนอันเลื่องชื่อ ตั้งอยู่บริเวณเทือกเขาพนมดงรัก ณ จุดบรรจบของพรมแดนระหว่างประเทศไทย (จังหวัดสุรินทร์) และราชอาณาจักรกัมพูชา (จังหวัดอุดรธานี)

โบราณสถานแห่งนี้ไม่ได้เป็นเพียงสัญลักษณ์ที่สะท้อนถึงอารยธรรมขอมอันรุ่งโรจน์ในอดีตเท่านั้น แต่ยังคงความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทของ “พรหมแดน” ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความอ่อนไหวและซับซ้อนอย่างยิ่งในความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศมาโดยตลอด บทความนี้มีเป้าหมายเพื่อสำรวจและวิเคราะห์บทบาทของปราสาทตาเมือนธมในฐานะพื้นที่พรหมแดน โดยพิจารณาจากมิติด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และการเมืองระหว่างประเทศ เพื่อทำความเข้าใจถึงความท้าทายและโอกาสในการบริหารจัดการพื้นที่พิพาทนี้อย่างยั่งยืนในอนาคต (Chongthanakorn, 2007)

ในมิติทางภูมิศาสตร์ ปราสาทตาเมือนธม ตั้งอยู่บนแนวสันปันน้ำของเทือกเขาพนมดงรัก ซึ่งถือเป็นพรมแดนธรรมชาติที่กั้นแบ่งเขตแดนระหว่างสองประเทศ การวางตำแหน่งทางภูมิศาสตร์เช่นนี้ทำให้ปราสาทมีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์มาตั้งแต่อดีต ไม่เพียงเป็นศาสนสถาน แต่ยังเป็นด่านหน้าสำคัญที่ควบคุมเส้นทางคมนาคมโบราณที่เชื่อมโยงระหว่างอาณาจักรขอมกับดินแดนใกล้เคียง (Ministry of Foreign Affairs, 2011) ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสลับซับซ้อนและป่าไม้หนาแน่นยิ่งเพิ่มความสำคัญทางยุทธวิธีให้กับปราสาทแห่งนี้ ทำให้กลายเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญที่ทั้งสองฝ่ายต่างให้ความสนใจในการควบคุมดูแล เส้นทางผ่านบริเวณนี้ในอดีตเป็นเส้นทางสายหลักสำหรับการค้า การเดินทาง และการเผยแผ่ศาสนา ซึ่งบ่งบอกถึงบทบาทของตาเมือนธมในการเป็นประตูเชื่อมต่อทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ (Chongthanakorn, 2007) ความลาดชันและช่องเขาตามธรรมชาติในบริเวณนี้มีอิทธิพลต่อการกำหนดเขตแดนที่ซับซ้อนและนำไปสู่ข้อพิพาทในเวลาต่อมา

ประวัติศาสตร์และความสำคัญทางวัฒนธรรมปราสาทตาเมือนธม สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 มีลักษณะเป็นปราสาทหินขนาดใหญ่ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบบาปวนผสมผสานแบบขอม ซึ่งสะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปะและเทคโนโลยีการก่อสร้างของอาณาจักรขอมในยุคนั้น ปราสาทแห่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายเส้นทางคมนาคมโบราณที่เรียกว่า “เส้นทางสายพระเจ้าชัยวรมันที่ 7” หรือ “อโรควาศาลา” ซึ่งเป็นเส้นทางที่เชื่อมโยงนครหลวงของอาณาจักรขอมไปยังหัวเมืองต่าง ๆ และสถานพยาบาลตามรายทาง การมีอยู่ของตาเมือนธมบนเส้นทางสายสำคัญนี้ไม่เพียงยืนยันถึงความสำคัญทางวัฒนธรรมและศาสนา แต่ยังเน้นย้ำถึงบทบาทในการเป็นศูนย์กลางการพักพิงและการดูแลสุขภาพของผู้คนในยุคนั้น (Chongthanakorn, 2007) ความวิจิตรของลวดลายแกะสลักและ

โครงสร้างของปราสาทยังคงเป็นหลักฐานที่ชัดเจนถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่าซึ่งทั้งประเทศไทยและกัมพูชาต่างให้ความสำคัญและต้องการรักษาไว้

ความซับซ้อนของประเด็นพรมแดนและการเมืองระหว่างประเทศแม้ว่าปราสาทตาเมือนธมจะมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมกัน แต่การที่ตั้งอยู่บนแนวพรมแดนกลับทำให้เกิดความขัดแย้งที่ซับซ้อนและอ่อนไหว โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากผลพวงของสนธิสัญญาและแผนที่ที่จัดทำขึ้นในยุคอาณานิคม ซึ่งมักขาดความชัดเจนและไม่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศจริงบนพื้นดิน (Thongthai & Siriporn, 2013) ความไม่ชัดเจนนี้ได้นำไปสู่การตีความและอ้างสิทธิ์ที่แตกต่างกันระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา การปะทะกันในบางช่วงเวลาได้ตอกย้ำถึงความตึงเครียดของสถานการณ์ และส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ ทั้งในระดับการทูต เศรษฐกิจ และสังคม การบริหารจัดการประเด็นพรมแดนที่ตาเมือนธมจึงมิใช่เพียงการแก้ปัญหาทางเทคนิคของการปักปันเขตแดน แต่ยังเป็นการจัดการกับความอ่อนไหวทางการเมือง อารมณ์ความรู้สึกของประชาชน และผลประโยชน์ของชาติ การแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนจึงต้องอาศัยการเจรจาทางการทูตที่รอบด้าน การทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน และการแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อเปลี่ยนพื้นที่พิพาทให้กลายเป็นพื้นที่แห่งสันติภาพและความร่วมมือ ซึ่งจะเป็นก้าวสำคัญในการเสริมสร้างเสถียรภาพและความเจริญรุ่งเรืองในภูมิภาค (International Crisis Group, 2011; UNGA, 2011)

ปราสาทตาเมือนธม ภูมิทัศน์และที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ปราสาทตาเมือนธม ตั้งอยู่บนแนวสันปันน้ำของเทือกเขาพนมดงรัก ซึ่งเป็นพรมแดนธรรมชาติที่กั้นระหว่างประเทศไทย (จังหวัดสุรินทร์) และราชอาณาจักรกัมพูชา (จังหวัดอุดรธานี) การพรรณนาถึงภูมิทัศน์โดยรอบจะกล่าวถึงลักษณะทางกายภาพของเทือกเขา ป่าไม้ และเส้นทางคมนาคมในอดีตและปัจจุบัน รวมถึงความสำคัญทางยุทธศาสตร์ของการเป็นช่องทางผ่านระหว่างสองอาณาจักร ซึ่งทำให้ปราสาทแห่งนี้เป็นมากกว่าศาสนสถาน แต่เป็นด่านหน้าทางวัฒนธรรมและการทหาร (Ministry of Foreign Affairs, 2011)

ลักษณะทางภูมิประเทศ

ปราสาทตาเมือนธมเป็นโบราณสถานสำคัญที่ตั้งอยู่บนแนวสันปันน้ำของเทือกเขาพนมดงรัก ซึ่งเป็นพรมแดนธรรมชาติที่แบ่งแยกระหว่างประเทศไทยในจังหวัดสุรินทร์กับราชอาณาจักรกัมพูชาในจังหวัดอุดรธานี (Ministry of Foreign Affairs, 2011) ภูมิประเทศ

โดยรอบปราสาทแห่งนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเข้าใจข้อพิพาทด้านเขตแดน เนื่องจากลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ได้ส่งผลต่อการกำหนดแนวพรมแดนมาอย่างยาวนาน ปราสาทแห่งนี้ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าทึบและภูเขาสลับซับซ้อน โดยอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 215 เมตร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสันเขาที่ทอดยาวคล้ายแนวกันธรรมชาติ (แหล่งโบราณคดี, ม.ป.ป.) ลักษณะทางธรณีวิทยาของพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นหินทรายและศิลาแลง ซึ่งเป็นวัสดุหลักที่นำมาใช้ในการก่อสร้างปราสาทเอง สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงความชาญฉลาดในการใช้วัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นของช่างฝีมือโบราณ (กรมศิลปากร, ม.ป.ป.)

ทิศทางของสันปันน้ำบริเวณที่ปราสาทตาเมือนธมตั้งอยู่นับเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการกำหนดเขตแดนตามหลักสากลและสนธิสัญญาที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสนธิสัญญาไทย-ฝรั่งเศสปี 1904-1907 (พ.ศ. 2447-2450) ซึ่งระบุให้ยึดแนวสันปันน้ำเป็นหลักในการแบ่งปันเขตแดน (PPTV HD 36, 2025) อย่างไรก็ตาม ความท้าทายที่สำคัญคือความไม่ชัดเจนและความคลาดเคลื่อนที่พบในแผนที่ที่จัดทำขึ้นในอดีต รวมถึงลักษณะของสันปันน้ำที่ไม่ได้เป็นเส้นตรงเสมอไป ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “พื้นที่สีเทา” หรือพื้นที่ทับซ้อนที่ทั้งสองฝ่ายต่างอ้างสิทธิ์ (The101.world, 2025) การตีความที่แตกต่างกันเกี่ยวกับแนวสันปันน้ำที่แท้จริงในบริเวณที่ปราสาทตั้งอยู่ จึงเป็นต้นเหตุของปัญหาพิพาทที่ยังคงดำเนินอยู่จนถึงปัจจุบัน การที่ปราสาทตาเมือนธมตั้งอยู่ ณ จุดที่ละเอียดอ่อนนี้ จึงทำให้มันกลายเป็นศูนย์กลางของความตึงเครียดด้านพรมแดน และจำเป็นต้องอาศัยการตีความทางภูมิศาสตร์ที่แม่นยำควบคู่ไปกับการเจรจาทางการทูตเพื่อหาข้อยุติที่ยั่งยืน (Thongthai & Siriporn, 2013)

นอกจากความสำคัญทางภูมิศาสตร์ในปัจจุบันแล้ว ปราสาทตาเมือนธมยังมีบทบาทสำคัญในฐานะจุดเชื่อมต่อเส้นทางการค้าและศาสนาโบราณระหว่างอาณาจักรขอมกับดินแดนใกล้เคียงในอดีต ซึ่งสะท้อนความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์มาตั้งแต่โบราณกาล ปราสาทแห่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายเส้นทางโบราณที่เรียกว่า “เส้นทางสายพระเจ้าชัยวรมันที่ 7” หรือ “อโรคยาศาลา” ซึ่งเชื่อมโยงเมืองหลวงของอาณาจักรขอมไปยังหัวเมืองต่าง ๆ และสถานพยาบาลตามรายทาง (Chongthanakorn, 2007) การเป็นจุดพักและศูนย์กลางการควบคุมบนเส้นทางสายสำคัญนี้ ทำให้ปราสาทตาเมือนธมมิใช่เพียงศาสนสถาน แต่ยังเป็นด่านหน้าที่อำนวยความสะดวกให้กับการเดินทาง การค้า และการเผยแผ่ศาสนาในอดีต บทบาทนี้เน้นย้ำถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่ปราสาทมีในฐานะศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและยุทธศาสตร์

ที่เชื่อมโยงภูมิภาค ซึ่งเป็นมรดกร่วมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ แม้จะมีความท้าทายในประเด็นพรมแดนก็ตาม

ประวัติศาสตร์และความสำคัญของปราสาทตาเมือนธม ปราสาทตาเมือนธมเป็นโบราณสถานที่สะท้อนถึงอารยธรรมขอมอันรุ่งเรืองในอดีต ตั้งตระหง่านเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และศิลปะอันล้ำค่า สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ราวพุทธศตวรรษที่ 18 (Chongthanakorn, 2007) พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่และทรงมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พุทธศาสนานิกายมหายานไปทั่วอาณาจักรขอม การก่อสร้างปราสาทตาเมือนธมจึงมิใช่เพียงการสร้างศาสนสถานเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงพระราชอำนาจและพระราชศรัทธาของพระองค์ ลักษณะของปราสาทเป็นปราสาทหินขนาดใหญ่ สร้างจากหินทรายและศิลาแลงเป็นหลัก วัสดุเหล่านี้หาได้ง่ายในภูมิภาคแถบเทือกเขาพนมดงรักที่ปราสาทตั้งอยู่ โดยแสดงให้เห็นถึงความสามารถทางเทคนิคของช่างฝีมือขอมในการนำวัสดุธรรมชาติมาสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่คงทนและงดงาม (กรมศิลปากร, ม.ป.ป.) การออกแบบสถาปัตยกรรมของปราสาทมีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งสะท้อนศิลปะแบบขอมที่โดดเด่นในรัชสมัยของพระองค์ เช่น ระเบียงคด ภาพสลักหินต่ำ และโคปุระที่ซับซ้อน สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงเป็นเครื่องแสดงความยิ่งใหญ่ทางศิลปะ แต่ยังทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางศาสนาและพิธีกรรมที่สำคัญในยุคนั้น

วัตถุประสงค์หลักของการสร้างปราสาทตาเมือนธมเชื่อว่ามีหลากหลาย ไม่ใช่แค่เพียงเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของ "อโรคยาศาลา" หรือสถานพยาบาลที่จัดตั้งขึ้นโดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งกระจายอยู่ทั่วอาณาจักรเพื่อดูแลสุขอนามัยของพลสกนิกร (Chongthanakorn, 2007) การผสมผสานบทบาทระหว่างศาสนสถานและสถานพยาบาลแสดงให้เห็นถึงแนวคิดการปกครองที่คำนึงถึงความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน นอกเหนือจากนี้ ปราสาทยังมีบทบาทในฐานะจุดแวะพักและศูนย์กลางการควบคุมบน "เส้นทางสายพระเจ้าชัยวรมันที่ 7" ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมโบราณที่เชื่อมโยงเมืองหลวงของอาณาจักรขอมอย่างนครธมไปยังหัวเมืองต่าง ๆ และปราสาทอื่น ๆ ที่ตั้งอยู่ตามแนวชายแดน รวมถึงปราสาทหินพิมายในประเทศไทยปัจจุบัน (แหล่ง โบราณคดี, ม.ป.ป.) ความเชื่อและคติชนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างปราสาทมักผูกโยงกับความศักดิ์สิทธิ์ของเทวรูปและเทพเจ้าในศาสนาฮินดูผสมผสานกับพุทธศาสนามหายานที่รุ่งเรืองในยุคนั้น โดยเชื่อว่าปราสาทเหล่านี้เป็นที่ประทับของเทพเจ้าและเป็นแหล่งพลังงานศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องคุ้มครองอาณาจักร

บทบาทของปราสาทตาเมือนธมในเส้นทางโบราณเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ปราสาทแห่งนี้มีความสำคัญเชิงภูมิรัฐศาสตร์ เส้นทางคมนาคมสายนี้ไม่ได้เป็นเพียงเส้นทางสำหรับผู้แสวงบุญและผู้ป่วยเท่านั้น แต่ยังเป็นเส้นทางการค้าที่สำคัญที่เชื่อมต่อระหว่างอารยธรรมต่าง ๆ ในภูมิภาค ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้า วัฒนธรรม และองค์ความรู้ (UNESCO, 2017) การควบคุมจุดยุทธศาสตร์เช่นปราสาทตาเมือนธมจึงมีความหมายในเชิงอำนาจและอิทธิพลของอาณาจักรขอมในการขยายขอบเขตทางการค้าและวัฒนธรรม การที่ปราสาทตั้งอยู่บนแนวสันปันน้ำที่ปัจจุบันกลายเป็นพรมแดนระหว่างไทยและกัมพูชา ทำให้มรดกทางวัฒนธรรมแห่งนี้กลายเป็นสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ของทั้งสองประเทศเข้าด้วยกันอย่างแยกไม่ออก (PPTV HD 36, 2025) ความสำคัญทางวัฒนธรรมและศาสนาของปราสาทตาเมือนธมจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจร่วมกันของประชาชนทั้งสองฝ่าย แม้จะมีความท้าทายในประเด็นพรมแดน แต่ความงามและความยิ่งใหญ่ของปราสาทยังคงเป็นเครื่องเตือนใจถึงอารยธรรมที่เคยรุ่งโรจน์และเป็นมรดกที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้สำหรับคนรุ่นหลัง

ความซับซ้อนของประเด็นพรมแดนและการเมืองระหว่างประเทศ แม้ว่าปราสาทตาเมือนธมจะมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมกัน แต่การที่ตั้งอยู่บนแนวพรมแดนกลับทำให้เกิดความขัดแย้งที่ซับซ้อนและอ่อนไหว โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากผลพวงของสนธิสัญญาและแผนที่ที่จัดทำขึ้นในยุคอาณานิคม ซึ่งมักขาดความชัดเจนและไม่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศจริงบนพื้นดิน (Thongthai & Siriporn, 2013) สนธิสัญญาเหล่านี้มักอาศัยแนวสันปันน้ำเป็นหลักในการกำหนดเขตแดน ซึ่งในทางทฤษฎีดูเหมือนจะง่าย แต่ในทางปฏิบัติภูมิประเทศของเทือกเขาพนมดงรักมีความคดเคี้ยวและไม่ชัดเจนเสมอไป ทำให้เกิดพื้นที่ทับซ้อนและข้อถกเถียงเกี่ยวกับการตีความแนวเขตแดนที่แท้จริง สถานการณ์นี้ได้นำไปสู่จุดเริ่มต้นของความขัดแย้งที่ยืดเยื้อมานานหลายทศวรรษ

สาเหตุหลักของข้อพิพาทเกี่ยวกับพรมแดนนี้จึงอยู่บนความแตกต่างในการตีความสนธิสัญญาและแผนที่ฉบับต่างๆ ที่ทั้งสองประเทศยึดถือ ฝ่ายไทยมักอ้างอิงแผนที่และหลักฐานที่เชื่อว่าปราสาทตั้งอยู่ในเขตแดนของตน โดยยึดหลักตามสนธิสัญญาและแนวสันปันน้ำที่ปรากฏในแผนที่บางฉบับ ในขณะที่เดียวกัน ฝ่ายกัมพูชาก็อ้างสิทธิ์ในพื้นที่ดังกล่าวโดยอ้างถึงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แผนที่ และข้อตกลงที่พวกเขาเชื่อว่าสนับสนุนการเป็นเจ้าของปราสาท สิ่งที่ทำให้ประเด็นนี้ทวีความซับซ้อนคือการที่เอกสารและแผนที่ในอดีตนั้นถูกสร้างขึ้น

ในบริบทที่แตกต่างกัน บางครั้งก็ขาดความแม่นยำทางวิทยาศาสตร์ที่เพียงพอตามมาตรฐานปัจจุบัน การกล่าวอ้างของแต่ละฝ่ายจึงมีพื้นฐานมาจากชุดข้อมูลและการตีความที่แตกต่างกัน ทำให้การหาข้อยุติต้องอาศัยความพยายามอย่างมากในการสร้างความเข้าใจร่วมกัน (The101.world, 2025)

พัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาได้รับผลกระทบอย่างมากจากประเด็นความขัดแย้งเกี่ยวกับปราสาทตาเมือนธม โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มีความตึงเครียด เหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งด้านพรมแดนบริเวณปราสาทตาเมือนธมได้แก่ การปะทะกันทางทหารที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว ซึ่งสะท้อนถึงความไม่ไว้วางใจและความอ่อนไหวในพื้นที่ชายแดน เหตุการณ์เหล่านี้ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการสูญเสีย แต่ยังส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางการทูตในระดับประเทศ นำไปสู่การถอนกำลังพลและการลดระดับความร่วมมือในด้านต่างๆ (International Crisis Group, 2011) แม้จะมีการปะทะ แต่ก็มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาผ่านการเจรจาในระดับทวิภาคีและพหุภาคีอยู่เสมอ ทั้งในกรอบคณะกรรมการธิการเขตแดนร่วม (Joint Boundary Commission - JBC) และผ่านเวทีระหว่างประเทศ เช่น สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) หรือแม้กระทั่งการตัดสินใจขององค์กรระหว่างประเทศบางแห่ง อย่างไรก็ตาม การเจรจามักเผชิญกับอุปสรรคจากความเห็นที่แตกต่างกันและการตีความที่ยังไม่บรรจบกัน การที่ปราสาทตาเมือนธมตั้งอยู่บนแนวพรมแดนที่ไม่ชัดเจนจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของความท้าทายในการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและเขตแดนร่วมกันระหว่างสองประเทศที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดแต่ก็มีความเปราะบางในบางประเด็น (UNGA, 2011) การทำความเข้าใจจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งและพัฒนาการที่ผ่านมาจึงเป็นสิ่งสำคัญในการแสวงหาแนวทางที่ยั่งยืนเพื่อเปลี่ยนผ่านจากพื้นที่พิพาทไปสู่พื้นที่แห่งสันติภาพและความร่วมมือในอนาคต

ผลกระทบจากความขัดแย้งต่อความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ความขัดแย้งด้านพรมแดน ณ ปราสาทตาเมือนธมได้ส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา ครอบคลุมทั้งมิติทางการทูต เศรษฐกิจ และสังคม ประเด็นนี้ไม่ได้เป็นเพียงข้อพิพาทเกี่ยวกับขอบเขตอธิปไตยเท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของความตึงเครียดที่ฝังรากลึก ซึ่งมักปะทุขึ้นเป็นระยะและส่งผลกระทบต่อพลวัตของความสัมพันธ์ทวิภาคี (International Crisis Group, 2011)

ความตึงเครียดทางการทูตและการเมืองเป็นผลกระทบแรก ๆ ที่ปรากฏชัดเจนเมื่อเกิดข้อพิพาทบริเวณปราสาทตาเมือนธม การอ้างสิทธิ์ที่ทับซ้อนและแตกต่างกันในการตีความแผน

ที่และสนธิสัญญาในยุคอาณานิคม (Thongthai & Siriporn, 2013) ได้นำไปสู่การเผชิญหน้าในระดับรัฐบาล การประท้วงทางการเมือง การเรียกเอกอัครราชทูตกลับประเทศ หรือแม้แต่การขับไล่นักการทูต ซึ่งเป็นสัญญาณของความไม่พอใจและความไม่ไว้วางใจที่เพิ่มขึ้นอย่างรุนแรง (Ministry of Foreign Affairs, 2011) ในบางครั้ง ความตึงเครียดดังกล่าวได้บานปลายไปสู่การปะทะกันด้วยอาวุธในพื้นที่ชายแดน ซึ่งก่อให้เกิดการสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน (Amnesty International, 2011) เหตุการณ์เหล่านี้ไม่ได้บ่อนทำลายความพยายามในการสร้างสันติภาพและความร่วมมือในระยะยาวเท่านั้น แต่ยังตอกย้ำถึงความเปราะบางของสถานการณ์ชายแดนที่ยังคงไร้ข้อยุติ การเผชิญหน้าทางทหารยังสร้างแรงกดดันมหาศาลต่อผู้นำของทั้งสองประเทศ ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศและท่าทีทางการเมือง เพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ความมั่นคงที่เปลี่ยนแปลงไป บางครั้งก็จำเป็นต้องแสดงจุดยืนที่แข็งกร้าวเพื่อรักษาอธิปไตยและผลประโยชน์ของชาติ แม้จะส่งผลให้ความสัมพันธ์ทวิภาคีอยู่ในภาวะชะงักงันก็ตาม

นอกจากนี้ ความขัดแย้งยังส่งผลกระทบต่อความร่วมมือในเวทีระหว่างประเทศ แม้ว่าทั้งไทยและกัมพูชาจะเป็นสมาชิกของอาเซียน ซึ่งเป็นองค์กรที่ส่งเสริมความร่วมมือในภูมิภาค แต่ประเด็นปราสาทตาเมือนธมมักถูกหยิบยกขึ้นมาหารือในการประชุม ทำให้บางครั้งการประชุมเหล่านี้ต้องเสียเวลาและทรัพยากรไปกับการแก้ไขข้อพิพาทมากกว่าการหารือประเด็นอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน (UNGA, 2011) แม้ว่าอาเซียนจะพยายามเข้ามามีบทบาทในการไกล่เกลี่ย แต่ความคืบหน้ามักเป็นไปอย่างเชื่องช้า เนื่องจากความอ่อนไหวและความซับซ้อนของประเด็น ตลอดจนหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศสมาชิก อย่างไรก็ตาม ความกดดันจากประชาคมระหว่างประเทศและการตระหนักถึงความจำเป็นในการรักษาสันติภาพในภูมิภาคก็เป็นปัจจัยหนึ่งผลักดันให้มีการเจรจาและแสวงหาทางออกอย่างต่อเนื่อง

ในด้านเศรษฐกิจและสังคม ผลกระทบจากความขัดแย้งบริเวณปราสาทตาเมือนธมนั้นรุนแรงและจับต้องได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายแดน การค้าชายแดนซึ่งเป็นเส้นเลือดใหญ่ทางเศรษฐกิจของประชาชนทั้งสองฝั่งมักจะต้องหยุดชะงักลงหรือถูกจำกัดอย่างมากในช่วงที่มีความตึงเครียด (Ministry of Foreign Affairs, 2011) การปิดจุดผ่านแดนและการจำกัดการเคลื่อนย้ายสินค้าและผู้คนส่งผลให้ผู้ประกอบการรายย่อย พ่อค้าแม่ค้า และเกษตรกรที่พึ่งพิงการค้าขายต้องประสบปัญหาขาดรายได้ สินค้าไม่สามารถลำเลียงได้ตามปกติ ซึ่งสร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาล นอกจากนี้ การลงทุนในพื้นที่ชายแดนก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน นักลงทุนทั้งในและต่างประเทศมักลังเลที่จะเข้ามาลงทุนในพื้นที่ที่มีความไม่

แน่นอนทางการเมืองและความเสี่ยงด้านความมั่นคง ซึ่งทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาวเป็นไปได้ยากและบั่นทอนศักยภาพของภูมิภาคในการดึงดูดการลงทุนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน

ภาคการท่องเที่ยวซึ่งเป็นรายได้สำคัญของทั้งสองประเทศก็ได้รับผลกระทบอย่างหนักเช่นกัน เมื่อเกิดเหตุการณ์ปะทะหรือความตึงเครียด นักท่องเที่ยวจะหลีกเลี่ยงการเดินทางไปยังพื้นที่ดังกล่าว ทำให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยว โรงแรม ร้านอาหาร และธุรกิจที่เกี่ยวข้องต้องประสบภาวะขาดทุนอย่างรุนแรง การท่องเที่ยวปราสาทตาเมือนธมเองก็ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการปิดพื้นที่หรือการจำกัดการเข้าถึง ซึ่งส่งผลต่อการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (PPTV HD 36, 2025)

ผลกระทบทางสังคมที่สำคัญที่สุดคือต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ชายแดน ผู้คนจำนวนมากต้องอพยพออกจากบ้านเรือนเพื่อความปลอดภัยเมื่อเกิดการปะทะ ทำให้ต้องกลายเป็นผู้พลัดถิ่นชั่วคราวและต้องเผชิญกับความยากลำบากในการดำเนินชีวิต การศึกษาของเด็ก ๆ หยุดชะงัก การเข้าถึงบริการสาธารณสุขเป็นไปได้ยาก และสภาพจิตใจของประชาชนก็ได้รับผลกระทบจากความหวาดกลัวและความไม่มั่นคงที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ (Amnesty International, 2011) ความขัดแย้งยังสร้างความแตกร้างในระดับชุมชน แม้ว่าประชาชนทั้งสองฝั่งชายแดนอาจมีความผูกพันทางวัฒนธรรม ภาษา และประเพณี แต่ความตึงเครียดทางการเมืองอาจถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความแบ่งแยกและความไม่ไว้วางใจ ซึ่งทำให้การฟื้นฟูความสัมพันธ์ในระดับรากหญ้าเป็นไปได้ยาก

แนวทางการแก้ไขและการบริหารจัดการพื้นที่พรมแดน การแก้ไขความขัดแย้งด้านพรมแดน ณ ปราสาทตาเมือนธม ซึ่งเป็นประเด็นที่ซับซ้อนและละเอียดอ่อนในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและราชอาณาจักรกัมพูชา จำเป็นต้องอาศัยแนวทางการบริหารจัดการที่ครอบคลุมและรอบด้าน แนวทางเหล่านี้ไม่เพียงมุ่งเน้นไปที่การระงับข้อพิพาทในระยะสั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างรากฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในระยะยาว โดยเน้นทั้งการเจรจาทางทูต การกำหนดเขตแดนที่ชัดเจน และการส่งเสริมความร่วมมือเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน (UNGA, 2011) การเปลี่ยนผ่านจากพื้นที่แห่งความขัดแย้งไปสู่พื้นที่แห่งความร่วมมือเป็นเป้าหมายสูงสุดที่ต้องใช้ความพยายามและความเข้าใจซึ่งกันและกันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

การเจรจาและกลไกแก้ไขปัญหาคือหัวใจสำคัญของการแก้ไขข้อพิพาทด้านพรมแดน การสนทนอย่างต่อเนื่องและสร้างสรรค์ระหว่างคู่กรณีเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อทำความเข้าใจจุดยืน

ของแต่ละฝ่าย แสวงหาจุดร่วม และหาทางออกที่ยอมรับได้ทั้งสองฝ่าย กลไกการเจรจาทวิภาคี เช่น คณะกรรมาธิการเขตแดนร่วม (Joint Boundary Commission - JBC) มีบทบาทสำคัญในการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางเทคนิค ประวัติศาสตร์ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปักปันเขตแดน การประชุมของ JBC มุ่งเน้นการตรวจสอบแผนที่ สนธิสัญญา และสภาพภูมิประเทศจริงเพื่อหาข้อสรุปที่เป็นที่ยอมรับ (Ministry of Foreign Affairs, 2011) แม้ว่ากระบวนการนี้มักจะดำเนินไปอย่างช้า ๆ และต้องเผชิญกับความท้าทายจากความเห็นที่แตกต่างกัน แต่ก็ยังเป็นช่องทางหลักในการแก้ไขปัญหาในระดับเทคนิคและกฎหมาย นอกจากกลไกทวิภาคีแล้ว กลไกการเจรจาพหุภาคีก็มีบทบาทในการคลี่คลายข้อพิพาทเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรอบของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) ซึ่งไทยและกัมพูชาเป็นสมาชิก (International Crisis Group, 2011) อาเซียนสามารถทำหน้าที่เป็นเวทีสำหรับหารือและไกล่เกลี่ย โดยมีประเทศสมาชิกอื่น ๆ ที่เป็นกลางเข้ามาช่วยผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหาอย่างสันติ แม้ว่าอาเซียนจะเน้นการไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศสมาชิก แต่ในกรณีที่ความขัดแย้งส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของภูมิภาค อาเซียนก็มีบทบาทในการอำนวยความสะดวกในการเจรจาและส่งเสริมการสร้างควมไว้วางใจ อย่างไรก็ตาม ความท้าทายในการบรรลุข้อตกลงผ่านการเจรจามักมาจากหลายปัจจัย เช่น การตีความหลักฐานที่แตกต่างกัน ความอ่อนไหวทางการเมืองภายในประเทศของแต่ละฝ่าย และการขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกันที่สะสมมานาน (The101.world, 2025) โอกาสในการบรรลุข้อตกลงจะเพิ่มขึ้นหากทั้งสองฝ่ายยึดหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ความยืดหยุ่น และการให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ระยะยาวของความสัมพันธ์ทวิภาคีมากกว่าผลประโยชน์ทางการเมืองระยะสั้น

การปักปันเขตแดนและการกำหนดพื้นที่ร่วม การแก้ไขความขัดแย้งอย่างถาวรจำเป็นต้องมีการปักปันเขตแดนที่ชัดเจนบนพื้นดิน ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศและสนธิสัญญาที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการนี้ต้องอาศัยความร่วมมือทางเทคนิคอย่างใกล้ชิดระหว่างคณะทำงานปักปันเขตแดนของทั้งสองประเทศ รวมถึงการสำรวจภูมิประเทศโดยละเอียด การทำแผนที่ร่วม และการปักปันหลักเขตแดนที่เห็นพ้องต้องกัน (PPTV HD 36, 2025) การปักปันเขตแดนตามหลักสากลจะช่วยลดความคลุมเครือและป้องกันการละเมิดอธิปไตยในอนาคต แต่ความท้าทายอยู่ที่การหาจุดร่วมในการตีความแนวสันปันน้ำและลักษณะทางภูมิประเทศอื่น ๆ ที่ระบุในสนธิสัญญาที่ลงนามกันไว้ตั้งแต่ในอดีต ซึ่งบางครั้งมีความกำกวมหรือไม่ได้ระบุรายละเอียดที่ชัดเจนเพียงพอสำหรับสภาพภูมิประเทศจริงในปัจจุบัน

นอกเหนือจากการปักปันเขตแดน แนวคิดในการจัดตั้งพื้นที่พัฒนาหรือบริหารจัดการร่วมกันก็เป็นทางเลือกที่มีศักยภาพในการเปลี่ยนพื้นที่พิพาทให้กลายเป็นพื้นที่แห่งความร่วมมือ (UNGA, 2011) แนวคิดนี้เสนอให้มีการกำหนดเขตพื้นที่บางส่วนที่ยังคงเป็นข้อพิพาทให้เป็น “พื้นที่ร่วม” ที่ทั้งสองประเทศสามารถเข้าไปบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรหรือส่งเสริมการท่องเที่ยวร่วมกันได้ โดยไม่ลดทอนการอ้างสิทธิ์ในอธิปไตยของแต่ละฝ่าย (Amnesty International, 2011) ตัวอย่างเช่น การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษร่วมกัน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมรอบปราสาทตาเมือนธม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมการค้าชายแดนอย่างถูกกฎหมายภายใต้การดูแลร่วมกัน การจัดตั้งพื้นที่ร่วมนี้ไม่เพียงแต่จะช่วยลดความตึงเครียดและป้องกันการปะทะ แต่ยังสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับประชาชนทั้งสองฝั่งชายแดน ทำให้พวกเขามีส่วนร่วมในการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การดำเนินการนี้ต้องอาศัยกรอบกฎหมายที่ชัดเจน ข้อตกลงที่รัดกุม และกลไกการบริหารจัดการที่โปร่งใสและเป็นธรรม เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าผลประโยชน์จะกระจายอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมแก่ทั้งสองฝ่าย

บทบาทขององค์กรระหว่างประเทศ องค์กรระหว่างประเทศมีบทบาทสำคัญในการเป็นคนกลาง ผู้สนับสนุน และผู้ให้คำปรึกษาในการแก้ไขข้อพิพาทด้านพรมแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการเจรจาทวิภาคีเผชิญทางตัน ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice - ICJ) แม้จะไม่ได้มีอำนาจในการตัดสินข้อพิพาทเรื่องปราสาทตาเมือนธมโดยตรงเหมือนกรณีปราสาทพระวิหาร เนื่องจากความแตกต่างทางกฎหมายและข้อตกลงในการยื่นคดี แต่หลักการและคำตัดสินของศาลในคดีอื่น ๆ ก็สามารถนำมาเป็นแนวทางในการตีความกฎหมายระหว่างประเทศและแนวปฏิบัติในการกำหนดเขตแดนได้ (ICJ, 1962) การตัดสินใจหรือคำแนะนำจากองค์กรตุลาการระหว่างประเทศสามารถให้ความกระจ่างทางกฎหมายและช่วยลดความไม่ชัดเจนที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งได้

นอกจากนี้ อาเซียนในฐานะองค์กรระดับภูมิภาคก็มีบทบาทสำคัญในการเป็นเวทีสำหรับการหารือและส่งเสริมการสร้างควมไว้วางใจระหว่างไทยและกัมพูชา (International Crisis Group, 2011) แม้ว่าอาเซียนจะยึดหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายใน แต่ก็สามารถทำหน้าที่เป็น “ผู้ช่วยอำนวยความสะดวก” (facilitator) ในการเจรจา จัดหาผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิคให้คำปรึกษา และส่งเสริมมาตรการสร้างความไว้วางใจ (confidence-building measures) เช่น การแลกเปลี่ยนข้อมูล การฝึกซ้อมร่วมกัน หรือการจัดตั้งคณะทำงานร่วมกันในพื้นที่ชายแดน เพื่อลดความหวาดระแวงและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาอย่าง

สันติ (Ministry of Foreign Affairs, 2011) บทบาทของอาเซียนยังรวมถึงการเป็นผู้ผลักดันให้ประเทศสมาชิกปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศและหลักการของการแก้ไขข้อพิพาทโดยสันติวิธี การสนับสนุนจากประชาคมระหว่างประเทศและการปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศจะช่วยให้การแก้ไขปัญหามรดกมีความชอบธรรมและยั่งยืนมากขึ้น การที่องค์กรระหว่างประเทศเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์จะช่วยให้ทั้งสองประเทศสามารถก้าวข้ามความท้าทาย และมุ่งเน้นไปที่การสร้างอนาคตที่มั่นคงและเจริญรุ่งเรืองร่วมกัน ซึ่งปราสาทตาเมือนธมจะกลายเป็นสัญลักษณ์ของมรดกที่เชื่อมโยง ไม่ใช่เส้นแบ่งที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งอีกต่อไป

ความขัดแย้งด้านพรมแดน ณ ปราสาทตาเมือนธม

ประเด็นเรื่องพรมแดนบริเวณปราสาทตาเมือนธมมีความซับซ้อนและละเอียดอ่อนอย่างยิ่งในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและราชอาณาจักรกัมพูชา ความซับซ้อนนี้มีรากฐานมาจากสนธิสัญญาและแผนที่ที่สร้างขึ้นในยุคอาณานิคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสนธิสัญญาที่ลงนามระหว่างสยามกับฝรั่งเศสในช่วงปี พ.ศ. 2447-2450 ซึ่งบ่งชี้ถึงขาดความชัดเจนและไม่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศจริงบนพื้นดิน (Thongthai & Siriporn, 2013) สนธิสัญญาเหล่านี้มักอาศัยแนวสันปันน้ำเป็นหลักในการกำหนดเขตแดน ซึ่งในทางทฤษฎีดูเหมือนจะง่าย แต่ในทางปฏิบัติ ภูมิประเทศของเทือกเขาพนมดงรักมีความคดเคี้ยวและไม่ชัดเจนเสมอไป ทำให้เกิดพื้นที่ทับซ้อนและข้อถกเถียงเกี่ยวกับการตีความแนวเขตแดนที่แท้จริง สถานการณ์นี้ได้นำไปสู่จุดเริ่มต้นของความขัดแย้งที่ยืดเยื้อมานานหลายทศวรรษ

สาเหตุหลักของข้อพิพาทเกี่ยวกับพรมแดนนี้จึงอยู่บนความแตกต่างในการตีความสนธิสัญญาและแผนที่ฉบับต่างๆ ที่ทั้งสองประเทศยึดถือ ฝ่ายไทยมักอ้างอิงแผนที่และหลักฐานที่เชื่อว่าปราสาทตั้งอยู่ในเขตแดนของตน โดยยึดหลักตามสนธิสัญญาและแนวสันปันน้ำที่ปรากฏในแผนที่บางฉบับ ในขณะที่ฝ่ายกัมพูชาก็อ้างสิทธิ์ในพื้นที่ดังกล่าวโดยอ้างถึงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แผนที่ และข้อตกลงที่พวกเขาเชื่อว่าสนับสนุนการเป็นเจ้าของปราสาท สิ่งที่ทำให้ประเด็นนี้ทวีความซับซ้อนคือการที่เอกสารและแผนที่ในอดีตนั้นถูกสร้างขึ้นในบริบทที่แตกต่างกัน บางครั้งก็ขาดความแม่นยำทางวิทยาศาสตร์ที่เพียงพอตามมาตรฐานปัจจุบัน การกล่าวอ้างของแต่ละฝ่ายจึงมีพื้นฐานมาจากชุดข้อมูลและการตีความที่แตกต่างกัน

ทำให้การหาข้อยุติต้องอาศัยความพยายามอย่างมากในการสร้างความเข้าใจร่วมกัน (The101.world, 2025)

พัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาได้รับผลกระทบอย่างมากจากประเด็นความขัดแย้งเกี่ยวกับปราสาทตาเมือนธม โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มีความตึงเครียด เหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งด้านพรมแดนบริเวณปราสาทตาเมือนธมได้แก่ การปะทะกันทางทหารที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว ซึ่งสะท้อนถึงความไม่ไว้วางใจและความอ่อนไหวในพื้นที่ชายแดน เหตุการณ์เหล่านี้ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการสูญเสีย แต่ยังส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางการทูตในระดับประเทศ นำไปสู่การถอนกำลังพลและการลดระดับความร่วมมือในด้านต่าง ๆ (International Crisis Group, 2011) แม้จะมีการปะทะ แต่ก็มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาผ่านการเจรจาในระดับทวิภาคีและพหุภาคีอยู่เสมอ ทั้งในกรอบคณะกรรมการธิการเขตแดนร่วม (Joint Boundary Commission - JBC) และผ่านเวทีระหว่างประเทศ เช่น สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) หรือแม้กระทั่งการตัดสินใจขององค์กรระหว่างประเทศบางแห่ง อย่างไรก็ตาม การเจรจามักเผชิญกับอุปสรรคจากความเห็นที่แตกต่างและการตีความที่ยังไม่บรรจบกัน การที่ปราสาทตาเมือนธมตั้งอยู่บนแนวพรมแดนที่ไม่ชัดเจนจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของความท้าทายในการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและเขตแดนร่วมกันระหว่างสองประเทศที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดแต่ก็มีความเปราะบางในบางประเด็น (UNGA, 2011) การทำความเข้าใจจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งและพัฒนาการที่ผ่านมาจึงเป็นสิ่งสำคัญในการแสวงหาแนวทางที่ยั่งยืนเพื่อเปลี่ยนผ่านจากพื้นที่พิพาทไปสู่พื้นที่แห่งสันติภาพและความร่วมมือในอนาคต

ผลกระทบจากความขัดแย้งต่อความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา

ความขัดแย้งด้านพรมแดน ณ ปราสาทตาเมือนธมได้ส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา ครอบคลุมทั้งมิติทางการทูต เศรษฐกิจ และสังคม ประเด็นนี้ไม่ได้เป็นเพียงข้อพิพาทเกี่ยวกับขอบเขตอธิปไตยเท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของความตึงเครียดที่ฝังรากลึก ซึ่งมักปะทุขึ้นเป็นระยะและส่งผลกระทบต่อพลวัตของความสัมพันธ์ทวิภาคี (International Crisis Group, 2011)

ความตึงเครียดทางการทูตและการเมืองเป็นผลกระทบแรก ๆ ที่ปรากฏชัดเจนเมื่อเกิดข้อพิพาทบริเวณปราสาทตาเมือนธม การอ้างสิทธิ์ที่ทับซ้อนและแตกต่างกันในการตีความแผน

ที่และสนธิสัญญาในยุคอาณานิคม (Thongthai & Siriporn, 2013) ได้นำไปสู่การเผชิญหน้าในระดับรัฐบาล การประท้วงทางการเมือง การเรียกเอกอัครราชทูตกลับประเทศ หรือแม้แต่การขับไล่นักการทูต ซึ่งเป็นสัญญาณของความไม่พอใจและความไม่ไว้วางใจที่เพิ่มขึ้นอย่างรุนแรง (Ministry of Foreign Affairs, 2011) ในบางครั้ง ความตึงเครียดดังกล่าวได้บานปลายไปสู่การปะทะกันด้วยอาวุธในพื้นที่ชายแดน ซึ่งก่อให้เกิดการสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน (Amnesty International, 2011) เหตุการณ์เหล่านี้ไม่ได้บ่อนทำลายความพยายามในการสร้างสันติภาพและความร่วมมือในระยะยาวเท่านั้น แต่ยังตอกย้ำถึงความเปราะบางของสถานการณ์ชายแดนที่ยังคงไร้ข้อยุติ การเผชิญหน้าทางทหารยังสร้างแรงกดดันมหาศาลต่อผู้นำของทั้งสองประเทศ ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศและท่าทีทางการเมือง เพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ความมั่นคงที่เปลี่ยนแปลงไป บางครั้งก็จำเป็นต้องแสดงจุดยืนที่แข็งกร้าวเพื่อรักษาอธิปไตยและผลประโยชน์ของชาติ แม้จะส่งผลให้ความสัมพันธ์ทวิภาคีอยู่ในภาวะชะงักงันก็ตาม

นอกจากนี้ ความขัดแย้งยังส่งผลกระทบต่อความร่วมมือในเวทีระหว่างประเทศ แม้ว่าทั้งไทยและกัมพูชาจะเป็นสมาชิกของอาเซียน ซึ่งเป็นองค์กรที่ส่งเสริมความร่วมมือในภูมิภาค แต่ประเด็นปราสาทตาเมือนธมมักถูกหยิบยกขึ้นมาหารือในการประชุม ทำให้บางครั้งการประชุมเหล่านี้ต้องเสียเวลาและทรัพยากรไปกับการแก้ไขข้อพิพาทมากกว่าการหารือประเด็นอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน (UNGA, 2011) แม้ว่าอาเซียนจะพยายามเข้ามามีบทบาทในการไกล่เกลี่ย แต่ความคืบหน้ามักเป็นไปอย่างเชื่องช้า เนื่องจากความอ่อนไหวและความซับซ้อนของประเด็น ตลอดจนหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศสมาชิก อย่างไรก็ตาม ความกดดันจากประชาคมระหว่างประเทศและการตระหนักถึงความจำเป็นในการรักษาสันติภาพในภูมิภาคก็เป็นปัจจัยหนึ่งผลักดันให้มีการเจรจาและแสวงหาทางออกอย่างต่อเนื่อง

ในด้านเศรษฐกิจและสังคม ผลกระทบจากความขัดแย้งบริเวณปราสาทตาเมือนธมนั้นรุนแรงและจับต้องได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายแดน การค้าชายแดนซึ่งเป็นเส้นเลือดใหญ่ทางเศรษฐกิจของประชาชนทั้งสองฝั่งมักจะต้องหยุดชะงักลงหรือถูกจำกัดอย่างมากในช่วงที่มีความตึงเครียด (Ministry of Foreign Affairs, 2011) การปิดจุดผ่านแดนและการจำกัดการเคลื่อนย้ายสินค้าและผู้คนส่งผลให้ผู้ประกอบการรายย่อย พ่อค้าแม่ค้า และเกษตรกรที่พึ่งพิงการค้าขายต้องประสบปัญหาขาดรายได้ สินค้าไม่สามารถลำเลียงได้ตามปกติ ซึ่งสร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาล นอกจากนี้ การลงทุนในพื้นที่ชายแดนก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน นักลงทุนทั้งในและต่างประเทศมักลังเลที่จะเข้ามาลงทุนในพื้นที่ที่มีความไม่

แน่นอนทางการเมืองและความเสี่ยงด้านความมั่นคง ซึ่งทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาวเป็นไปได้ยากและบั่นทอนศักยภาพของภูมิภาคในการดึงดูดการลงทุนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน

ภาคการท่องเที่ยวซึ่งเป็นรายได้สำคัญของทั้งสองประเทศก็ได้รับผลกระทบอย่างหนักเช่นกัน เมื่อเกิดเหตุการณ์ปะทะหรือความตึงเครียด นักท่องเที่ยวจะหลีกเลี่ยงการเดินทางไปยังพื้นที่ดังกล่าว ทำให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยว โรงแรม ร้านอาหาร และธุรกิจที่เกี่ยวข้องต้องประสบภาวะขาดทุนอย่างรุนแรง การท่องเที่ยวปราสาทตาเมือนธมเองก็ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการปิดพื้นที่หรือการจำกัดการเข้าถึง ซึ่งส่งผลต่อการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (PPTV HD 36, 2025)

ผลกระทบทางสังคมที่สำคัญที่สุดคือต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ชายแดน ผู้คนจำนวนมากต้องอพยพออกจากบ้านเรือนเพื่อความปลอดภัยเมื่อเกิดการปะทะ ทำให้ต้องกลายเป็นผู้พลัดถิ่นชั่วคราวและต้องเผชิญกับความยากลำบากในการดำเนินชีวิต การศึกษาของเด็ก ๆ หยุดชะงัก การเข้าถึงบริการสาธารณสุขเป็นไปได้ยาก และสภาพจิตใจของประชาชนก็ได้รับผลกระทบจากความหวาดกลัวและความไม่มั่นคงที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ (Amnesty International, 2011) ความขัดแย้งยังสร้างความแตกร้างในระดับชุมชน แม้ว่าประชาชนทั้งสองฝั่งชายแดนอาจมีความผูกพันทางวัฒนธรรม ภาษา และประเพณี แต่ความตึงเครียดทางการเมืองอาจถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความแบ่งแยกและความไม่ไว้วางใจ ซึ่งทำให้การฟื้นฟูความสัมพันธ์ในระดับรากหญ้าเป็นไปได้ยาก

โดยสรุป ความขัดแย้งด้านพรมแดน ณ ปราสาทตาเมือนธมไม่เพียงเป็นประเด็นที่ทำลายทางกฎหมายและภูมิศาสตร์เท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่บั่นทอนความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาในทุกมิติ การแก้ไขปัญหาจึงต้องอาศัยแนวทางที่ครอบคลุม ทั้งการเจรจาทางการทูตที่สร้างสรรค์ การปักปันเขตแดนที่ชัดเจน และการส่งเสริมความร่วมมือเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน การเปลี่ยนผ่านจากพื้นที่แห่งความขัดแย้งไปสู่พื้นที่แห่งความร่วมมือจะนำมาซึ่งเสถียรภาพและความเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืนสำหรับทั้งสองประเทศและภูมิภาคโดยรวม

แนวทางการแก้ไขและการบริหารจัดการพื้นที่พรมแดน

การแก้ไขความขัดแย้งด้านพรมแดน ณ ปราสาทตาเมือนธม ซึ่งเป็นประเด็นที่ซับซ้อนและละเอียดอ่อนในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและราชอาณาจักรกัมพูชา จำเป็นต้อง

อาศัยแนวทางการบริหารจัดการที่ครอบคลุมและรอบด้าน แนวทางเหล่านี้ไม่เพียงมุ่งเน้นไปที่การระงับข้อพิพาทในระยะสั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างรากฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในระยะยาว โดยเน้นทั้งการเจรจาทางการทูต การกำหนดเขตแดนที่ชัดเจน และการส่งเสริมความร่วมมือเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน (UNGA, 2011) การเปลี่ยนผ่านจากพื้นที่แห่งความขัดแย้งไปสู่พื้นที่แห่งความร่วมมือเป็นเป้าหมายสูงสุดที่ต้องใช้ความพยายามและความเข้าใจซึ่งกันและกันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

การเจรจาและกลไกแก้ไขปัญหา การเจรจาเป็นหัวใจสำคัญของการแก้ไขข้อพิพาทด้านพรมแดน การสนทนาอย่างต่อเนื่องและสร้างสรรค์ระหว่างคู่กรณีเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อทำความเข้าใจจุดยืนของแต่ละฝ่าย แสวงหาจุดร่วม และหาทางออกที่ยอมรับได้ทั้งสองฝ่าย กลไกการเจรจาวิภาคี เช่น คณะกรรมาธิการเขตแดนร่วม (Joint Boundary Commission - JBC) มีบทบาทสำคัญในการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางเทคนิค ประวัติศาสตร์ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปักปันเขตแดน การประชุมของ JBC มุ่งเน้นการตรวจสอบแผนที่ สนธิสัญญา และสภาพภูมิประเทศจริง เพื่อหาข้อสรุปที่เป็นที่ยอมรับ (Ministry of Foreign Affairs, 2011) แม้ว่าการบวนการนี้มักจะดำเนินไปอย่างช้า ๆ และต้องเผชิญกับความท้าทายจากความเห็นที่แตกต่างกัน แต่ก็ยังเป็นช่องทางหลักในการแก้ไขปัญหาระดับเทคนิคและกฎหมาย นอกจากกลไกวิภาคีแล้ว กลไกการเจรจาพหุภาคีก็มีบทบาทในการคลี่คลายข้อพิพาทเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรอบของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) ซึ่งไทยและกัมพูชาเป็นสมาชิก (International Crisis Group, 2011) อาเซียนสามารถทำหน้าที่เป็นเวทีสำหรับหารือและไกล่เกลี่ย โดยมีประเทศสมาชิกอื่น ๆ ที่เป็นกลางเข้ามาช่วยผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหาย่างสันติ แม้ว่าอาเซียนจะเน้นการไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศสมาชิก แต่ในกรณีที่ความขัดแย้งส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของภูมิภาค อาเซียนก็มีบทบาทในการอำนวยความสะดวกในการเจรจาและส่งเสริมการสร้างควมไว้วางใจอย่างใดก็ตาม ความท้าทายในการบรรลุข้อตกลงผ่านการเจรจามักมาจากหลายปัจจัย เช่น การตีความหลักฐานที่แตกต่างกัน ความอ่อนไหวทางการเมืองภายในประเทศของแต่ละฝ่าย และการขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกันที่สะสมมานาน (The101.world, 2025) โอกาสในการบรรลุข้อตกลงจะเพิ่มขึ้นหากทั้งสองฝ่ายยึดหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ความยืดหยุ่น และการให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ระยะยาวของความสัมพันธ์วิภาคีมากกว่าผลประโยชน์ทางการเมืองระยะสั้น

การปักปันเขตแดนและการกำหนดพื้นที่ร่วม การแก้ไขความขัดแย้งอย่างถาวร จำเป็นต้องมีการปักปันเขตแดนที่ชัดเจนบนพื้นดิน ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศและสนธิสัญญาที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการนี้ต้องอาศัยความร่วมมือทางเทคนิคอย่างใกล้ชิดระหว่างคณะทำงานปักปันเขตแดนของทั้งสองประเทศ รวมถึงการสำรวจภูมิประเทศโดยละเอียด การทำแผนที่ร่วม และการปักปันหลักเขตแดนที่เห็นพ้องต้องกัน (PPTV HD 36, 2025) การปักปันเขตแดนตามหลักสากลจะช่วยลดความคลุมเครือและป้องกันการละเมิดอธิปไตยในอนาคต แต่ความท้าทายอยู่ที่การหาจุดร่วมในการตีความแนวสันปันน้ำและลักษณะทางภูมิประเทศอื่นๆ ที่ระบุในสนธิสัญญาที่ลงนามกันไว้ตั้งแต่ในอดีต ซึ่งบางครั้งมีความกำกวมหรือไม่ได้ระบุรายละเอียดที่ชัดเจนเพียงพอสำหรับสภาพภูมิประเทศจริงในปัจจุบัน

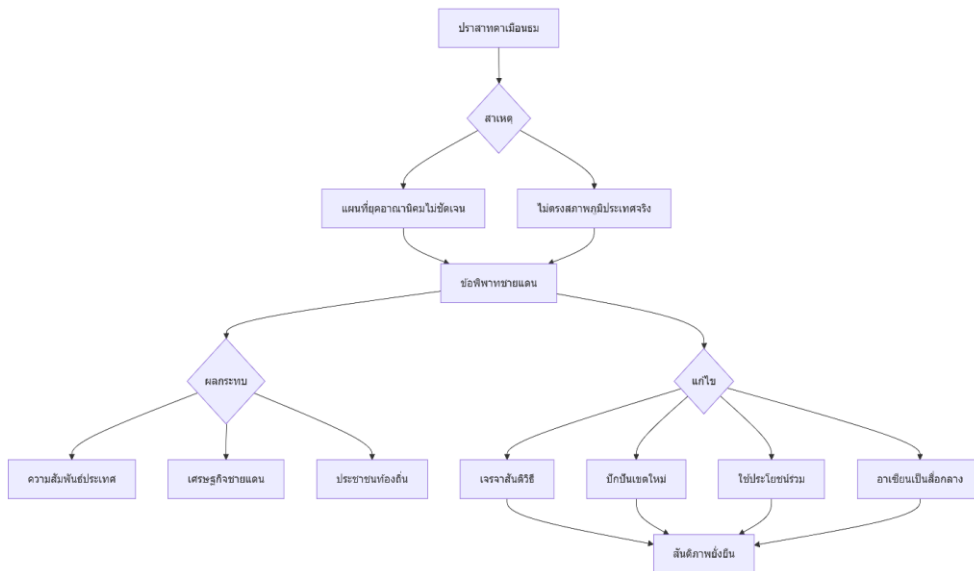
นอกเหนือจากการปักปันเขตแดน แนวคิดในการจัดตั้งพื้นที่พัฒนาหรือบริหารจัดการร่วมกันก็เป็นทางเลือกที่มีศักยภาพในการเปลี่ยนพื้นที่พิพาทให้กลายเป็นพื้นที่แห่งความร่วมมือ (UNGA, 2011) แนวคิดนี้เสนอให้มีการกำหนดเขตพื้นที่บางส่วนที่ยังคงเป็นข้อพิพาทให้เป็น “พื้นที่ร่วม” ที่ทั้งสองประเทศสามารถเข้าไปบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรหรือส่งเสริมการท่องเที่ยวร่วมกันได้ โดยไม่ลดทอนการอ้างสิทธิ์ในอธิปไตยของแต่ละฝ่าย (Amnesty International, 2011) ตัวอย่างเช่น การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษร่วมกัน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมรอบปราสาทตาเมือนธม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมการค้าชายแดนอย่างถูกกฎหมายภายใต้การดูแลร่วมกัน การจัดตั้งพื้นที่ร่วมนี้ไม่เพียงแต่จะช่วยลดความตึงเครียดและป้องกันการปะทะ แต่ยังสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับประชาชนทั้งสองฝั่งชายแดน ทำให้พวกเขามีส่วนร่วมในการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การดำเนินการนี้ต้องอาศัยกรอบกฎหมายที่ชัดเจน ข้อตกลงที่รัดกุม และกลไกการบริหารจัดการที่โปร่งใสและเป็นธรรม เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าผลประโยชน์จะกระจายอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมแก่ทั้งสองฝ่าย

บทบาทขององค์กรระหว่างประเทศ องค์กรระหว่างประเทศมีบทบาทสำคัญในการเป็นคนกลาง ผู้สนับสนุน และผู้ให้คำปรึกษาในการแก้ไขข้อพิพาทด้านพรมแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการเจรจาวิภาคีเผชิญทางตัน ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice - ICJ) แม้จะไม่ได้มีอำนาจในการตัดสินข้อพิพาทเรื่องปราสาทตาเมือนธมโดยตรงเหมือนกรณีปราสาทพระวิหาร เนื่องจากความแตกต่างทางกฎหมายและข้อตกลงในการยื่นคดี แต่หลักการและคำตัดสินของศาลในคดีอื่น ๆ ก็สามารถนำมาเป็นแนวทางในการตีความกฎหมายระหว่างประเทศและแนวปฏิบัติในการกำหนดเขตแดนได้ (ICJ, 1962) การตัดสินใจ

หรือคำแนะนำจากองค์กรตุลาการระหว่างประเทศสามารถให้ความกระจ่างทางกฎหมายและช่วยลดความไม่ชัดเจนที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งได้

สรุป อาเซียนในฐานะองค์กรระดับภูมิภาคก็มีบทบาทสำคัญในการเป็นเวทีสำหรับการหารือและส่งเสริมการสร้างควมไว้วางใจระหว่างไทยและกัมพูชา (International Crisis Group, 2011) แม้ว่าอาเซียนจะยึดหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายใน แต่ก็สามารถทำหน้าที่เป็น "ผู้ช่วยอำนวยความสะดวก" (facilitator) ในการเจรจา จัดหาผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิคให้คำปรึกษา และส่งเสริมมาตรการสร้างความไว้วางใจ (confidence-building measures) เช่น การแลกเปลี่ยนข้อมูล การฝึกซ้อมร่วมกัน หรือการจัดตั้งคณะทำงานร่วมกันในพื้นที่ชายแดน เพื่อลดความหวาดระแวงและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาอย่างสันติ (Ministry of Foreign Affairs, 2011) บทบาทของอาเซียนยังรวมถึงการเป็นผู้ผลักดันให้ประเทศสมาชิกปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศและหลักการของการแก้ไขข้อพิพาทโดยสันติวิธี การสนับสนุนจากประชาคมระหว่างประเทศและการปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศจะช่วยให้การแก้ไขปัญหาพรมแดนมีความชอบธรรมและยั่งยืนมากขึ้น การที่องค์กรระหว่างประเทศเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์จะช่วยให้ทั้งสองประเทศสามารถก้าวข้ามความท้าทาย และมุ่งเน้นไปที่การสร้างอนาคตที่มั่นคงและเจริญรุ่งเรืองร่วมกัน ซึ่งปราศจากตาเถียนธมจะกลายเป็นสัญลักษณ์ของมรดกที่เชื่อมโยง ไม่ใช่เส้นแบ่งที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งอีกต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาความขัดแย้งปราสาทตาเมือนธรม ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่หลายประการ ปราสาทแห่งนี้ไม่ได้เป็นเพียงโบราณสถาน แต่เป็นสัญลักษณ์ของมิติพรมแดนที่ซับซ้อนระหว่างไทยและกัมพูชา ซึ่งมีรากฐานจากสนธิสัญญาและแผนที่ยุคอาณานิคมที่ขาดความชัดเจนและไม่ตรงกับสภาพภูมิประเทศจริงบนสันปันน้ำเทือกเขาพนมดงรัก ความไม่แน่นอนนี้เป็นชนวนเหตุของข้อพิพาทที่ยืดเยื้อมานาน ความขัดแย้งส่งผลกระทบรุนแรงในหลายด้าน ทั้งการทูตที่นำไปสู่ความตึงเครียดและการปะทะทางทหาร รวมถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจต่อการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวในพื้นที่ชายแดน ตลอดจนผลกระทบทางสังคมต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน แนวทางการแก้ไขต้องครอบคลุมทั้งการเจรจาทางการทูต การปักปันเขตแดนที่ชัดเจน หรือการกำหนดพื้นที่ร่วม นอกจากนี้ บทบาทขององค์กรระหว่างประเทศ เช่น อาเซียน ก็มีความสำคัญในการเป็นคนกลางและสนับสนุนการแก้ไขปัญหายั่งยืน เพื่อเปลี่ยนพื้นที่พิพาทให้เป็นพื้นที่แห่งความร่วมมือและสันติภาพ

สรุป

ปราสาทตาเมือนธมเป็นโบราณสถานสำคัญที่ตั้งอยู่บนแนวสันปันน้ำของเทือกเขาพนมดงรัก ซึ่งเป็นพรมแดนธรรมชาติระหว่างไทยและกัมพูชา ทำให้มีมิติซับซ้อนทั้งทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และการเมือง แม้จะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ที่สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ “อโรคยาศาลา” และเส้นทางการค้าโบราณ แต่ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์บนสันปันน้ำที่ไม่ชัดเจนตามสนธิสัญญาอนุสัญญาอนุสัญญา ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งด้านพรมแดนที่ยืดเยื้อมานาน ความขัดแย้งนี้มีผลกระทบอย่างมากต่อความสัมพันธ์ทวิภาคี ทั้งในระดับการทูตที่นำไปสู่ความตึงเครียด การปะทะทางทหาร และการลดระดับความร่วมมือในเวทีระหว่างประเทศ นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะการค้าชายแดน การลงทุน และการท่องเที่ยวที่หยุดชะงัก รวมถึงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ที่ต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงและความหวาดกลัว การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ตาเมือนธมจำเป็นต้องอาศัยแนวทางที่ครอบคลุม ทั้งการเจรจาทางการทูตผ่านกลไกทวิภาคี เช่น JBC และกลไกพหุภาคีอย่างอาเซียน เพื่อหาจุดร่วมและความเข้าใจซึ่งกันและกัน ควบคู่ไปกับการปักปันเขตแดนที่ชัดเจนบนพื้นดินตามหลักสากล และการพิจารณาแนวคิดการจัดตั้ง “พื้นที่ร่วม” เพื่อการพัฒนาและการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ บทบาทขององค์กรระหว่างประเทศ เช่น ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) และอาเซียน ก็เป็นสิ่งสำคัญในการเป็นคนกลางและผู้สนับสนุนให้เกิดการแก้ไขปัญหาอย่างสันติ การเปลี่ยนผ่านจากความขัดแย้งไปสู่ความร่วมมือ ณ ปราสาทตาเมือนธม จะเป็นบทพิสูจน์ถึงความสามารถในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของทั้งสองประเทศและนำมาซึ่งเสถียรภาพและความเจริญรุ่งเรืองในภูมิภาค

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (ม.ป.ป.). *พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุรินทร์ นำเที่ยวปราสาทตาเมือนธม*. เรียกใช้เมื่อ 20 กรกฎาคม 2568. จาก <https://www.finearts.go.th/surinmuseum/view/11332>
- แหล่ง โบราณคดี. (ม.ป.ป.). *ปราสาทตาเมือนธม*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. เรียกใช้เมื่อ 20 กรกฎาคม 2568. จาก <https://archaeology.sac.or.th/archaeology/744>

- PPTV HD 36. (2025, กุมภาพันธ์ 18). *เจาะเบื้องลึกข้อพิพาท “ปราสาทตาเมือนธม” สรุปลงเป็นของใคร-ไทยควรทำอย่างไร*. เรียกใช้เมื่อ 20 กรกฎาคม 2568. จาก <https://www.pptvhd36.com/news/%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A1/243128>
- The101.world. (2025, มิถุนายน 10). *ทบทวนปัญหาพิพาทไทย-กัมพูชา: สนธิสัญญา เขตแดน และแผนที่*. เรียกใช้เมื่อ 20 กรกฎาคม 2568. จาก <https://www.the101.world/revisiting-thailand-cambodia-dispute/>
- Amnesty International. (2011). *Cambodia/Thailand: Civilians caught in deadly border dispute*. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2011/02/cambodia-thailand-civilians-caught-deadly-border-dispute/>
- Chongthanakorn, C. (2007). *Khmer art and architecture in Thailand*. Fine Arts Department.
- International Crisis Group. (2011). *Waging peace: The ABM Treaty and the future of strategic stability*. Asia Report N°200.
- Ministry of Foreign Affairs. (2011). *Press statement on the Cambodia-Thailand border issue*. The Ministry.
- Thongthai, C., & Siriporn, K. (2013). *The border dispute between Thailand and Cambodia: A legal analysis*. Thammasat University Press.
- UNGA. (2011). *Resolution on the situation in Cambodia-Thailand border area*. United Nations General Assembly.
- UNESCO. (2017). *The Ancient City of Ayutthaya*. World Heritage Centre. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/575/>